

ՏՈՒՍՐԾԻԿԻ ԲՈՅՆԸ

Անապատական Հաղդոն, կ'աղօթէր Աստուծոյ ամալութեան մէջտեղը: Փոթորկալից օր մըն էր, երկայն մօրուքն ու խառնափնդոր մազերը կը ծածանէին իր դէմքին շուրջ, ինչպէս տեսակ մը վայրի խոտեր հին աւերակի մը գազաթին: Սակայն Հաղդոն ոչ մի շարժում կ'ընէր որ մազերը մէկ կողմ տար աչքերուն վրայէն կամ մօրուքը պահէր լանջքին վրայ, որովհետեւ անոր թեւերը դէպ ի երկինք էին բարձրացած: Դեռ լուսաբացին, ան վերցուց իր վարակոտ ու ստեղծութեան, ճիշդ այնպէս անշարժ ինչպէս ծառ մը որ իր ճիւղերը կը տարածէ, և մտովի որոշեր էր այնպէս կենալ մինչեւ երեկոյ:

Մարդ մըն էր ան, որ փորձած էր մարդկային բովանդակ չարութիւնը: Ինքն իսկ հալածուելու ու չարչարուելու էր, բայց հաւածանքներն ու չարչարանքները, որոնց տուկացիներ էր, անցած էին մարդկային տառապանքներու սահմանները: Այն ատեն քաշուելու էր անսահման անապատին մէջ, պեղներ էր իրեն համար տեսակ մը անձաւ գետեզրի աւազուտներուն մէջ և փոխաւ կուեր էր սուրբի մը, որուն աղօթքները կը բարձրանային դէպ ի Աստուծոյ աթոռը:

Անապատական Հաղդոն կ'աղօթէր իր անձաւին առջեւ, հոն իր կեանքին մեծագոյն աղօթքն էր որ կ'ընէր: Ան կը պաշտէր Աստուծոյ, որ այս անիծապարտ երկրիս վրայ վերջին դատաստանի օրը ծագի: Ան կը կոչէր հրեշտակները, որոնց փողերը մեղքի այս տիրապետութեան վերջաւորութիւնը պիտի իմացնէին: Կը կոչէր արեան ալիքները, որ աշխարհի անարդարութիւնները խեղդեն իրենց մէջ: Կը կոչէր ժանտախտը որ գերեզմանոցները լեցնէ:

Անոր շուրջը կը տարածուէր անապատը անսահման և ամայի: Եւ մըրիկը կը սուլէր ահաւոր սպառնալիքի մը նման՝ կորդ տարածութեանց վրայէն: Սակայն, քիչ մը անդին դէպ ի բլուրը, կը գտնուէր ծեր ուռնիի մը, կծկուած, կարճ բունով մը, որը գազաթին վրայ ունէր կուռ վարակ մը որմէ կը բարձրանային կանաչ ուղեշենքերու փունջեր: Այնան հղանակնեւ, բուն, դաշտի բնակիչները, կը զրկէին զայն իր թաղմ ուղեշենքէն: Եւ ամէն զարնան ուռնիին մատաղ ու նոր մուկը կու տար, որոնք փոթորկալի օրերուն կ'ալէկոծուէին անապատական Հաղդոյի մազերուն ու մօրուքին նման:

*
*

Տուարծիկներու զոյգը, որ սովորաբար հոն կը շինէին իրենց բոյնը, կ'ուզէին այն օրն իսկ սկսիլ անոր վերաշինութիւնը: Բայց, ճիւղերուն միջեւ, որոնք կը մտնակէին գիւղին, թռչունները ապահով պատուարան չէին գտներ: Անոնք կու գային եղէցի չորացած տերեւներով, արմատներու մազմուկներով, և անցնալ ամառուայ պտուղներով, և զուր տեղ կ'երթեւեկէին բազմաթիւ անգամներ: Այն ատեն նկատեցին ծերունի Հաղդոն, որ կ'աղօթէր Աստուծոյ, որպէս զի փոթորիկը աւելի եւս սաստկանայ, և ալէ երկրի երեսն ինչպէս թռչնիկներու պատուարանները, նոյնպէս և արծիւներու բոյները:

Անկասկած, այսօրուայ մարդիկ, դժուար կընան երեւակայել, թէ որքան կոշկոռստուն, որքան սեւ և որքան մկանուտ կընար ըլլալ ծեր անապատական մը այն զարեւուն մէջ, և որքան քիչ կը նմանէր

մարզու: Ճակատի և դէմքի քաշուած մորթը, անոր մեռեալ գլուխի մը երեւոյթը կու տար, որուն վրայ ակնախորշերու խորութեան մէջ միայն երկու լուսուոր կէտեր զեռ կեանքի նշաններ կը ցուցնէին: Չորցած մկանները ալ ոչ մի կըրօթիւն չէին տար իր անդամներուն, և թեւերն ալ տեսակ մը երկայն ոսկորներ էին լոկ: Ժածկուած՝ մաի կարծր ու խորշոմած պատեանով մը: Կը կրէր փերտն մը սեւ ու հնամաշ: Արեւէն այրած էր ու ցիւխէն մորտած: Միայն մօրուքն ու մազերը փալփալուն էին: Արեւն ու անձրեւը անոնց տուած էին այն կանաչ-մոխրագոյն երանգը, ինչպէս ուռենիի տերեւներուն:

Թռչունները, որոնք տեղ մը կը փռնտէին իրենց բոյնին համար, անապատական Հաղդոն ձիջող ուրիշ ուռենիի մը տեղ առին, միշտ նոյնպէս ծեր և որուն՝ տապալի հարուած մը արգելած էր վերամարձու մը դէպ ի երկինք: Անոնք կը թռչկոտէին, կ'երթային ու կը դառնային, ըզընակներ կը կազմէին, ու թռչկոտեալով անոր շուրջ՝ յենակներ կը փնտռէին իրենց ապագայ բոյնին համար: Կը հաշուէին անոր դիրքը՝ յափշտակիչ թռչուններու և փոթորիկի հանդէպ: Այնքան ալ յարմար չէին գտներ զայն, բայց այն հանգամանքը, որ մօտ էր գետին ու շամբին, — իրենց պաշարի ու ատաղձի շտեմարանը, — վճռեց զորքը ինքնին: Տուարծիկներէն մէկը նետի պէս սուրաց Հաղդոյի բարձրացուցած ձեռքին մէջ և հոն տեղաւորեց արմատի մը մազմզուկը, զոր կը կրէր իրեն հետ:

Փամին ուժգին կը փչէր, մազմզուկը կը ծածանար: Սակայն տուարծիկները կը վերադառնային ու կը փորձէին իրենց բոյնին հիմերը դնել ծեր անապատական կողկոտտուն մատներուն միջեւ: Յանկարծ հաստ մատ մը ինկաւ խոտի թելերուն վրայ, ամբապէս բռնելով զանոնք տեղի ու տեղ և ուրիշ չորս մատներ ծալուելով ձեռքին վրայ, կազմեցին խաղաղական պատսպարան մը, որուն մէջ թռչնիկները կրնային բոստ կամս կառուցանել իրենց բոյնը:

Եւ Հաղդոն կը շարունակէր իր աղօթքը. — «Տէր, սուր քու կրակէ ամպերդ որոնք ոչնչացուցին Սողոմոն: Ե՛րբ պիտի բանաս երկինքի սահմանները որոնք Նոյի տապանը վերացուցին մինչեւ Արաքսի կտաւը»:

Եւ անապատականի տեղափառ ուղեղին մէջ, վերջին դատաստանի տեսիլքները կը բորբոքէին: Երկրը կը սասանէր, երկինքը ծիրանեգոյն կը դառնար: Սակայն Նոյն պահուն որ այս չարագուշակ տեսիլները իր հոգին կը թովէին, աչքերը սկսած էին հետեւիլ տուարծիկներու սաւառնութիւններուն, որոնք կ'երթային և կու գային անդադար, և իւրաքանչիւր անգամուն գոհունակութեան ճոռողութիւն կ'արձակէին, խոտի նոր շիւղով մը ամբացնելով իրենց բոյնը:

Ծերունին անշարժ կը կենար, որպէս զի ստիպէր զԱստուած որ իր խնդրանքը գործադրէ, ուխտած էր անշարժ աղօթել առտուրնէ մինչեւ երեկոյ:

Եւ որչափ որ կ'աւելնար անոր յոգնութիւնը, իր երազային տեսիլքները ալ աւելի կենդանի կը դառնային: Կը լսէր թնդիւնը փլչող տուններու և քայքայուող պատերու: Սարսափահար քաղմութիւններու անցքը իր աչքերուն աջեւէն, հարկ չէր թողուր որ և է մեկնութեան. — կը քշուէին անոնք կապտուած ու մերկավար՝ մահուան հրեշտակներէն, հրեշտակներ՝ հրաշապէս գեղեցիկ դէմքերով, զրահաւորուած ոսկիի ու արծաթի մէջ — և քառասմբակ կ'արշաւէին սեւ նժոյգներու վրայ, կայծակնացայտ մարականքներ ձեռքերին:

Փոքրիկ տուարծիկները անվախ առաջ կը տանէին իրենց բոյնին կառուցումը, հեւսելով անոր պատերը անդադար: Ատաղձը չէր պակսեր իրենց անապատին մէջ, ուր կ'աճէին ուղտափուշեր և ուր՝ գետը եղբուրած էր պրտուններով ու նրբատերեւ կենոններով: Բայց երկոյնան դէմ, Հաղդոն որ երկարօրէն հետեւած էր անոնց իր աչքերով, սկսաւ շահագրգռուել անոնց գործով: Ան խստօրէն կը կշտամբէր զիրենց այն դանդաղկոտութեան համար, որով կը գոր-

ծէին, կը բարկանար քամիի սաւառնունմե-
րուն, որոնք կը խանգարէին թռչնիկները,
և անկասկած ոչ իսկ պիտի արտօնէր զի-
րենք ճաշելու: Արեւը մարը մտաւ: Եւ
թռչնիկները դարձան գետեզրի շամբը:

*
* *

Առտուն, տուարծիկները կը կարծէին
որ երէկուայ պատահարները ոչ այլ ինչ
էին, եթէ ոչ՝ զեղեցիկ երազ մը: Ձուր
տեղ կ'ուղղուէին իրենց նշանակած կէտե-
րուն, կը սաւառնէին ամէն կողմ, կը խու-
զարկէին իրենց հայեացքով անսահման
ամայութիւնը. — թէ ծառը և թէ բոյնը
կորած էին: Կը նստէին քարի երկու գա-
զաթնիկներու վրայ, որոնք դուրս ելած էին
ջուրի մակերեսէն, և կը սկսէին դէպքի
մասին վիճել, շարժելով իրենց զլիւկնե-
րը և վեր անկելով իրենց երկայն տուռն-
ները: Սակայն, արեւը հագլու թէ թիւ մը
վեր բարձրացաւ գետնի վրայէն, ահա ծառը
հաստատուեցաւ նոյն տեղը ուր որ էր նա-
խորդ երեկոյ: Այժմ, ան իսկ էր, միշտ այն-
պէս վարակոտ ու սեւ, տեսակ մը կոշկո-
ռոտուն ու փետտուած ճիւղի մը վրայ
բռնած իրենց բոյնը:

Հաղդոյ անապատականը, որ կը հալա-
ծէր փոքր տղաքը իր անձաւին մօտա-
կայքէն, պոռալով անոնց երեսին, թէ
աւելի՛ լաւ կ'ըլլար որ չծնէին երեքը,
այն Հաղդոն, որուն դաժան ակնարկը կը
սարսափեցնէր հովիւները, հիմա ուշա-
դրութիւն կը դարձնէր որ չըլլայ թէ ոեւէ
կերպով վախցնէ կամ խրտչեցնէ փոքրիկ
տուարծիկները: Ան գիտէր որ այն բոլոր
բանները, որոնք բնութեան մէջ Աստուծոյ
ողորմութեամբ իրենց զոյտութիւնը կը պա-
հեն, ինչպէս սուրբ գրքերուն բոլոր վան-
կերը, ունին իւրացանչիւրն իրենց թաքուն
ու խորհրդաւոր իմաստը: Եւ ըմբռնած էր
թէ ինչ կը նշանակէ իր մատնիւրուն մի-
ջեւ հիւսուած այս բոյնը: Անկասկած ան
Աստուծոյ մի խոստումն էր, որ եթէ ան-
գաղար շարունակէ իր ազօթըրը ձեռնամ-
բարձ, մինչեւ որ թռչնիկները մեծցնեն

իրենց ձագերը, պիտի կատարուի իր բազ-
մանքը և աշխարհ պիտի կործանի:

Հագլու թէ աչքերը կը վերցնէր թռչնիկ-
ներու զործին վրայէն: Բոյնը լմնալու
վրայ էր, փոքր ճարտարապետները զայն
բոլորեւ էին, և փոխանակ ձեփի ու ներ-
կի, դուրսէն անոր փակցուցած էին քանի
մը ծառալօտեր, զորս քաղեր էին իսկա-
կան ուռնիէն: Երբ կարգը եկաւ կահա-
ւորումի և տեղաւորումի, փնտոցեցին աւելի
մետաքսաթել բոյսերու մազագուկներ և
իրենց իսկ փետրիկներէն քաշեցին քանի
մը հատ, որ կարենան աւելի լաւ կահա-
ւորել տնակին ներքնակողմը:

Գեղջուկները, որոնք կը վախնային ա-
նապատականի ազօթքներուն կործանա-
լար զօրութենէն, կը փորձէին մեղմացնել
անոր ատելութիւնը, բերելով անոր կաթ
ու հաց: Այս անգամ զայն գտան ոտքի
վրայ, թեւերը բարձրացուցած դէպ ի եր-
կինք և բոյնը ձեռքին մէջ. «Դայեցէ՛ր,
— կ'ըսէին անոնք, ինչպէս կը սիրէ թրո-
շունները այս սուրբը»: Եւ ա՛լ չէին վա-
նար անկէ, այլ մինչեւ շրթունքը կը բար-
ձրացնէին կաթի գաւաթը, և հացի պա-
տաններ կը ղնէին անոր բերնին մէջ:
Հաղդոն ուսեղէ ու խմելէ ետք, խիստ
խօսքերով վնտեց մարդիկը, այլ անոնք
բարութեամբ կը ժպտէին իր անէճըններուն
դէմ:

Շատ ատենէ ի վեր մարմինը կամքին
գերի էր դարձած, հարուածներու և պահքի
միջոցաւ, օրերով ծնրադրած և շարաթ-
նելով անքնութեան միջոցաւ զայն հնա-
զանդեցուցած էր իրեն: Անոր երկաթէ
մկանները, օրերով ու գիշերներով յաջոր-
դաբար շլտակ կը բռնէին անոր թեւերը,
և այն ատեն երբ տուարծիկը թուխտի
նստաւ բոյնին մէջ, գիշերներն ալ չէր եր-
թար իր անձաւին մէջ պառկելու, այլ կը
քնանար տարածուած կոնակին վրայ, թեւ-
ւերը բարձրացուցած դէպ ի երկինք: Աւելի
մեծ խոստութիւններու չ'ենթարկեր զինք
ոչ մի ճգնաւոր անապատին մէջ:

Ալ վարժած էր այն անհանդարտ ա-
չուկներուն, որոնք կը նայէին իրեն բոյ-

նին եզերքէն, և զորս կը պաշտպանէր անձրեւէն ու կարկուտէն:

Եւ ահա օր մը, տուարծիկը ոտքի ելաւ, և ցատկեց բոյնին բարակ պատնիշին վրայ իր ամուսնոյն քով, որը կը ճրճըւար ուրախութենէն: Երկուքը կը խորհրդակցէին ու կ'ուրախանային, ինչու որ բոյնէն կը հնչէր երկիւղաձայն ճրճըւոց մը: Պահ մը ետք խօս արշաւանքի մը կ'իլլէին ճանճիկներու և մժղուկներու ետեւէն: Եւ այն չափով, որ որսացուած ճանճիկներն ու մժղուկները կը բերուէին բոյնը, ճրճըւոցը կը զօրանար: Ու հետզհետէ այնքան աճեցաւ այս ճրճըւոցը, որ պարզապէս կը խանգարէր բարեպաշտ անաստականին ազդեցներ: Այն ատեն, կամայ կամաց, յողմեցապէս — որոնք գրեթէ կորսնցուցած էին շարժելու յատկութիւնը, — վար կը ձգէին իր թեւերը, և բոցավառ ակնաւորը կը մխրճուէր աղմկալարոյց բոյնին մէջ: Ոչ, ոչ մի անգամ չէր տեսած աւելի զգուշիկ և աւելի անճոռնի բան, — տեսակ մը կրտսերիկ մարմնիկներ, առանց աչքերու, առանց թեւերու, միայն վեց կըտուցներ լայնօրէն բացուած: Ասոնք իր վրայ տարօրինակ ազդեցութիւն մը ներգործեցին. — բայց, այնպէս ինչպէս որ էին, հոգւոյն մէջ կարեկցութիւն մ'արթնցաւ անոնց նկատմամբ: Այնուհետեւ, ազդեցելով Աստուծոյ, որ փրկէ աշխարհը կործանումի միջոցաւ, ան լոխն վերապահում մը կ'ընէր այս վեց անպաշտպան հոգեակներուն համար: Եւ երբ գեղջկուհիները իրեն ուտեստեղէններ կը բերէին, ալ մահացու անէճճներով չէր պատասխանէր անոնց: Գոհ էր որ չէին ձգեր գինքը անօթի մեռնելու, վասն զի՝ իր կեանքը պէտք էր այն բոյնին, որ կը ճրճըւար իր կեանքին մէջ:

* *

Շուտով, վեց կլորիկ գլխիկները կ'ըսկըսէին շարուիլ ամբողջ օրեր բոյնին եզերքը: Հետզհետէ աւելի ստէպ ծերունի Հաղոյի թեւը կ'իջնէր մինչեւ իր աչքերուն

ուղղութեամբ: Կը նկատէր փետրիկները՝ որոնք կը ծածկէին անոնց կարմիր մորթեքը: Կը ծածկէին որոնք կը սկսէին բացուիլ, և գլխիկներուն ձեւերը, որոնք կը սկսէին կլորակուիլ: Եւ իր ջրթունքներէն ազօթները միշտ աւելի տարտամօրէն կը թռչէին: Աստուած իրեն խոստացած էր, — վստահ էր ասոր — որ կործանումը պիտի սկսէր այն ատեն երբ տուարծիկի ձագերը սորված ըլլային թռչիլ:

Եւ հիմա, գրեթէ պատրուակներ կը փնտէր, քանզի իրեն անհնարին կը թուէր ջախջախել այս հոգեակները, զոր պաշտպանած էր իրենց հակիթէ ելլելէն ի վեր: Մինչեւ այն ատեն տէր չէր եղած ոչ մի բանի, և ակարծեբար ու անօգնական էր թափանցելով իր հոգւոյն խորը, անհանգիստ կ'ընէր գինքը: Երբեմն այնպէս կու գար իրեն, որ նստէ ամբողջ բոյնը գետին մէջ, ինչ աւելի մեծ երանութիւն, քան մեռնիլ՝ վիշտն ու մեղքը չճաշակած: Ազատուած պիտի ըլլային խեղճ էակները, ցափշտակիչ թռչուններէ, անօթուկներէ, ցորտէ և կեանքի այլ փորձութիւններէն: Բայց, այն պահուն որ այսպէս կը խորհէր, ճուռակ մը յանկարծ յարձակեցաւ տուարծիկներուն վրայ և Հաղոյն հագու թէ ժամանակ ունեցաւ գիշատիչը բռնելու իր ձախ ձեռքով և նստելու դէպ ի գետը:

Վերջապէս հասաւ օրը, երբ փոքրիկները պիտի սկսէին թռչելու վարժութիւնը: Տուարծիկներէն մէկը կը ջանար բոյնէն դուրս հրել զանոնք, երբ միւսը կը թրուցկոտէր չորս կողմը, իրենց ցուցնելու համար թէ անասնիւթօրէն հեշտ էր թռչիլը և պէտք էր միայն փորձել զայն:

Բայց փոքրիկները կը վախնային և կը յամուռէին մնալ: Այն ատեն ծնողները կը ցուցադրէին իրենց ծիտեբուն աչքին առջեւ իրենց արհեստին ամբողջ հրաշալիքները: Կը դառնային ու կը սահէին թեւերու արագ թափահարումով մը, կամ շիտակ դէպ ի երկինք կը բարձրանային արտոյտներու նման, թեւերնին զօրաւոր կերպով թրթուսեցնելով: Փոքրիկները կը

յամառէին միշտ: Եւ Հաղղոն չկրցաւ բըռնել զինքը միջամտելէ — ու իր մատով թեթեւ հարուած մը տուաւ անոնց, և ահա դժուարութիւնը անցած էր: Այլ բոյնէն դուրսն են, կը թափահարեն ու կը հարուածեն տը իրենց թեւերով ջղջիկներու նման, կը սաւառնին ձախաւերօրէն, կը դառնան գլխիվայր և կ'օգտուին իրենց ընձեռած այս առաջին ծանօթութիւններէն, որ դէպ ի տուն աւելի տրագ դատանան: Ծնողները կու գան հպարտ ու զբարթ և ծերունի Հաղղոն կը ժպտի անոնց ուրախութեան վրայ, — ինքն ալ օժանդակած էր բանով մը:

Կը ժպտի, յետոյ ինքնին կը հարցնէ մեծ լրջութեամբ մը, թէ արդեօք Աստուած, չէ՞ հրաժարած գործադրելէ իրեն տուած խոստումը... Ո՛վ գիտէ: Կարելի է որ Հայր Աստուած ալ, իր աջ ձեռքին մէջ կը բռնէր այս երկրիւր, թռչնոց մեծ բոյնի մը նման, և կարելի է որ ան ալ ի վերջոյ սիրեց այն բոլորը որոնք կը բնակին անոր մէջ: Եւ ոչնչացումի վճռական պահուն, կարելի է անոնց նկատմամբ նոյն կարեկցութիւնը ունեցաւ, ինչ որ անապատի մենակեացը ունեցաւ իր թռչնիկներուն համար, թռչունները, անկասկած աւելի կ'արժեն քան մարդիկ, սակայն Հաղղոն կը հասկնար, թէ Աստուած ալ կրնար հոգիի մը գոյութիւնն զգալ մարդկային ցեղին մէջ:

* *

Երկրորդ օրը՝ առտուն, բոյնը պարապ էր, և առանձնութեան դառնութիւնը լեցուց անոր սիրտը: Կամաց մը, թեւը վար ինկաւ, և իրեն այնպէս թուեցաւ, թէ ամբողջ բնութիւնը իր շունչը կը բռնէ: Վերջին դատաստանի փողերուն սպասուածին մէջ, Բայց այն պահուն տուարժիկները ամբողջ ընտանիքով վերադառնալով թառեցան իր գլխուն և ուսերուն վրայ:

Եւ լոյս մը ծագեցաւ ծեր ճգնաւորին խոռվայոյզ գանգին մէջ: Խնքը որ խոտացեր էր անշարժ մնալ, շարունակ իջեցուցեր էր թեւը: Խնչպէս չէր մտածած: Խւրաքանչիւր օր իջեցուցեր էր իր թեւը որ նայի բոյնին մէջ: Եւ ոտքի վրայ, երբ վեց փոքրիկները կը թռչկոտէին իր շուրջը, ան բարձրացուց գլուխը, ուղղուելով մէկու մը, որ չէր տեսնուեր. — «Արձապահած ես քու խոստումդ, ըսաւ ան — ես չպահեցի իմ խօսքս, ո՛չ ալ դու պահելու ես ջուկդ»:

Եւ իրեն թուեցաւ այն ատեն, որ լեռները կը զաղրէին տատանելէ, և որ գետը, ալ հանդարտած, կը տարածուէր դաշտին մէջ անսահման ապահովութեամբ մը:

Selma Lagerlöf

(Թրգմ. Ռումանեանէն)

Կ. Պ. ԼԱՆԵ